(٩)

ڏيئي جو تيل

گوپال در ۾ پير وڌو تہ سيتا رنڌڻي مان ئي آواز ڪيو ''ڪير آهي ؟'' ۽ ''مان آهيان'' چوندڙ ٻار جو آواز سڃاڻي، ٿالهي پائي اچي ميز تي رکيائين. گوپال سڪول جا ڪتاب خاني ۾ وجهي چيو، ''ممي !''

''ڀرين ڪاڏو تہ ڪاڻ. روز مٺ ڳالهين جا ٿو سڪول مان گهلي اچين.''

گوپال هٿ ڏوئي ڳراهي وات ۾ وڌي. ماءُ وجهڻو هٿڻ لڳي. ''تون بہ ڪاءُ نہ.'' گوپال ماءُ جو هٿ ٿالهيءَ ۾ وجهي چيو. سيتا جي اکين ۾ آنسو ڇلڪي پيا. ڪيڏن سالن کان پوءِ ڪنهن ڪيس ان حجت سان کائڻ لاءِ چيو هو. ٻانهن ۾ پيل چورن تي اکين مان هڪ ڦڙو ڪري پيو. سون چمڪيو ۽ سيتوءَ جي ذهن ۾ چمڪي انهن چورين پائيندڙ پتيءَ جي ياد !

پتيءَ جي ياد !

''ممي.''

''چئو''

''جنهن ماستر کي تو منهنجي لاءِ سفارش ڪئي هئي

... اڙي هو جيڪو شعر لکندو آهي ......''

سيتا گراهڪيءَ کي چيڪو ڏيڻ بند ڪري چيو، ''چا هي، چوءَ.''

''اهو ڪلهه رات گذاري ويو!''

سيتا هٿ واري ٻلي ٿالهيءَ ۾ رکي ڇڏي. وات واري ٻلي زمين تي ڪيڏي ڦلي ڪيائين. گوپال ڏلو هوءَ ڏيري ڏيري وسامندي ٿي وڃي. هن ٻلي پيرا ''ممي، ممي'' سڏ ڪيو. پر ڪيس زمين تي ليٽي پوڻ کان بچائي نہ سگهيو. ڪيترو وقت ڪيس وچٿو هٽندو رهيو. منهن تي پاڻيءَ جا ڇنڊا وڌائينس. سيتا جنهن مهل اُٿي. ان مهل پاڙي جون ٻہ چار استريون ڪنيون تي چڪيون هيون. پر پاڻ چڻ ڪنهن ڏانهن ڏنائين بہ ڪين. مٽي تي رئو وجهي هور ڪري نڪري پيئي؛ ڪئمپ جي ٻئرڪن کي پنتي ڇڏيندي، تڪڙي تڪڙي اچي ماستر جي گهر پهتي. گهر جي چائنٽ وٽ ئي ڪمري جو نظارو ڏسي سمجهي ويئي تہ پراڻيءَ جي ارٿي وڃي چڪي هئي. فقط سياپو ئي گهر ۾ چوڌاري ڪنهن ولهہ جي وسڪار جيان ڦهليل هو. سيتا ۾ هاڻي چرڻ جي وسعيت ئي ڪانہ هئي. هوءَ چائنٽ وٽ ڍهي پيئي. سرڳواسيءَ جي زال پاڻ کي پٽي پٽي هاڻ ئي ٺاپر ۾ آئي هئي، سا سيتا کي چائنٽ وٽ ڏسي وري بہ ڪرمن ۽ ڇاتيءَ تي ڏک هڻڻ لڳي. سندس پر ۾ وينل عورتن جو بہ سيتا ڏانهن ڌيان ويو هو. ڪيس در وٽان اُٿاري چئجي ڪٽي تہ گهيلي ولي آيون. سيتا جي اکين مان مانيٽا لڳاتار لڙڪ ڏسي، سيني زالن سس پس ۾ هڪ ٻئي کان پڇيو، هيءَ جهوري ۾ جهڄندڙ ڪير آهي ؟ پر پتو

ڪنهن کي ٻه پڇڻ جي ڪين سگهيو. نه وري سرڳواسيءَ جي زال کان پڇڻ جي ڪنهن کي همت ٿي ٿي.

سيتا ڪنڌ هيٺ ڪيو ٻرندي تي رهي، ڪنهن ميڻ بتيءَ جيان رجندي ٿي رهي. هر هر هڪ هٿ سان پير وٽي تي مهٽيائين. جڻ دل جي لوچ ان مهٽ ۾ واهي چڏڻ جو يتن ٿي ڪيائين. زالون ماسٽر جي شعرن، راڳن، ڪتابن ۽ ڪلهه ٿيو ڏينهن جي ڳالهين بابت گهٽو ڪجهه ڳالهائي رهيون هيون. سيتا جي دل انڪان به گهٽو اڳئين وقت ۾ وڃي پهتي. ٽيهه سال اڳ جا چتر من مندر جي پراڻين پتين تي نمايان ٿيڻ لڳا. سيتا وڏي وڏي گهر ۾ ويني هئي. پيءُ چيو، ”ڪڪي، هيءُ ماسٽر توکي گهر ويني ئي پاڙهي قابل ڪندو.“

ڪڪيءَ پڙهڻ شروع ڪيو. ڪتابن جا پاٺ پڙهندي پڙهندي هوءَ پيو ئي ڪجهه پڙهڻ ويني. پاٺ جو ڪلاڪ پوري ٿيڻ تي ماسٽر جي ڦل فروٽ سان آجيان ڪئي ويندي هئي. جنهن معصوم پيار ۽ قرب سان هوءَ سنگترو ڇلي، صوف وڍي رکندي ويندي هئي، سو ماسٽر جي دل جي اهڙن تهن کي ڇهي ويو جن ۾ ٻري روشني ڪرڻ جي طاقت هئي. ماسٽر ڪڪيءَ کي شعر پڙهي ٻڌائڻ لڳو - شعر جي سندس هر ادا هر لوڏ ۽ سرير جي هر انگ تي ٺاهيل هئا. سيتا جي هرهڪ ادا مان حسن بکڻ لڳو. هوءَ هڪ خواب ۾ ويڙهجي ٿي ويئي. پيءُ جون آزمودگار اکيون سڀ ڪجهه تاڙي ويئون ۽ پيار جي ول کي اُسرڻ کان اڳ روڪڻ جا اُپاءَ وٺڻ لڳو. جئن وڌيڪ بندش پيئي تئن سيتا وڌيڪ بيچئن ٿيڻ لڳي. ۽ هڪ ڏينهن

ماستر جو اچڻ بند ڪيو ويو، ٻئي ڏينهن شهر بدلايو ويو. ۽ آخر ۾ سيتا کي شاديءَ جي زنجيرن ۾ جڪڙيو ويو. ماستر جي شخصيت سندس چت ۾ وسي ويئي هئي. ماستر جا ڳَلن قلن ۽ جبلن ٽڪرن تي ٽهيل شعر سندس روح ۾ پڙاڏا پائڻ لڳا.

سيتا ڪراچيءَ وڃي پهتي پر سندس من حيدرآباد ۾ ڀٽڪندو رهيو. ماستر جا شعر روز اخبار ۾ اچڻ لڳا. فراق جا شعر، وڇوڙي جا ورلاپ ! سيتا جو اکيون هر وقت ڀنل رهڻ لڳيون. پتيءَ ڪيس شعرن تي ڳوڙها ڳاڙيندو ڏٺو تہ ڳالهہ سمجهي ويو. هڪ ڏينهن پڇيائين، ”سيتو توکي ڇا گهرجي ؟“

سيتو اکيون کڻي پتيءَ کي ڏسندي رهي، جل ڌرائون وهنديون رهيون.

پتيءَ چيو ”تون هنن شعرن جي لکندڙ سان گڏبينءَ ؟ هو سياڻي ڪراچيءَ اچڻو آهي.“

سيتا چپ هئي. ڇا چوي، مريادا جون ديوارون رسمن رواجن جا گهيرا اُتي کڙا ٿيا. پتيءَ چيو، ”سيتو اسانجي ملڪ اڇا انهيءَ سچ کي نہ سڃاتو آهي تہ جتي روح جي پوڄا آهي اتي ئي جند جو ناتو ڳنڍجڻ کپي. مان چاهيان پيو تون جيڪر اها بهادر ناري هجين ها جا ريت رسم جون حدون ٽوڙي پنهنجي پريتم جي ڦلواڙيءَ کي هريو ڀريو ڪري ڇڏيندي آهي.“

سيتوءَ ڪنن کي هٿ ڏيئي ڇڏيا. ”هندو ناريءَ لاءِ ايترو سيکجهہ ٻڌڻ ڏکيو آهي، ڏاڍو ڏکيو آهي.“

پر سيتوءَ اُن مهل بہ من ۾ چيو هو، ”ماستر پنهنجي پالپڻي ۾ ئي ڪنهن سان لائون نہ لهي چڪو هجي ها تہ مان شايد قلمي اندران بہ اُڏامي وڃي سندس ٿيان ها، ليڪن ڪنهن شاعر جي پوڄا جي مورتي هوندي بہ ايتري بي احساس ڪيئن ٿي ٿي سگهيس جو شاعر جي پتنيءَ جو روح وڃي ڦٿڪايان.“

مگر جنهن ڏينهن پتيءَ دوست جي گهر جو مينهن ڪري ڪيس ماستر سان وڃي ملاقات ڪرائي، تنهن ڏينهن کان سيتا بلڪل ئي بدلجي ويئي. اُن ڪانپوءِ هڪ ڏينهن پتيءَ پڇيو، ”تون هاڻي ماستر جي شعرن تي روئندي ڇو ڪين آهين؟“

سيتا وڏيون وڏيون اُداس اکيون مٿي کڻي چيو، ”هيستائين سمجهيو هوم تہ ڪنهنجي پيار ۾ ئي زندگي گذاري سگهجي ٿي، پر ماستر سان گڏجڻ ڪانپوءِ سمجهيو اٿم تہ ڪنهنجي پوڄا ۾ بہ استري جيون گذاري سگهي ٿي ۽ اها پوڄا جاڻو تا ڪنهن جي ٿي رهي آهي؟“

پتيءَ اُداس لهجي ۾ چيو، ”ماستر ئي تہ پاڪ روح ۽ پوڄا لائق انسان آهي..........“

سيتا کلي چيو، ”جيڪو انسان ريت رسم کي پاسي رکي سچائيءِ کي اُگهاڙي روپ ۾ ڏسندڙ آهي، انجو ئي روح پاڪ آهي. توهان کان وڌيڪ پوڄا شايد هن جنم ۾ ڪنهنجي ڪري ئي ڪين سگهنديس.“

سيتوءَ ڏٺو ان گڏجاڻيءَ کان پوءِ شاعر جي شاعري ”تون مان“ جو گهيرو ڇڏي وڏي وسيع گهيري ۾ پکڙجي ٿي

ويئي. شاعر جا شعر هاڻي شخصي پريم جون حدون لتاڙي انسانيت جي پيار ۾ ٽپ ڏئي ويا.

هاڻي سيتوءَ جي سمرتين جو هڪ ٻيو دروازو کليو. فقط ١٢ مهنا اڳ جو درشيه هو. ماسٽر پنهنجي ڪلاس ۾ وينو هو. هنڪي ڏسي ٻاهر آيو. سيتوءَ گوپال کي اڳيان ڪندي پڇيو، ”سچاڻو ڻا ؟“

ماسٽر ڪي گهڙيون تہ چپ بيٺو رهيو. آخر سندس اکين ۾ پاڻي تري آيو. ڪنڌ هيٺ ڪري ڏاڍيءَ مشڪلات سان چيائين، ”وقت ڇا اِن طرح سهڻن محلاتن کي ڊاهي وجهندو آهي !“

سيتا چپ جي ڪنڌ ڇباڙي غم جي شدت کي ڳُهلي ڇڏيو. سيتا پنهنجي ڏتڙيل حالت تي ڪو بہ ڍڪ پردو ڪين وڌو. بگڙيل وار، هڏائون جسم، ڪارائيل چمڙي، پاپڙ ڪري ڪري سخت ٿيل هٿ، سيني مان بيوهہ جي حالت اڳ ئي ظاهر هئي، باقي لڪائي بہ تہ ڇا لڪائي ؟

ماسٽر گوپال جي پڙهائي لڪائي ۽ للي ڪپڙي جو بار پاڻ تي کڻي ورتو. سيتا گهبرائي چيائين، ”مون توکي هميشهہ دک ۾ دک ڏنا شاعر ! تون مون لاءِ ڪئن ٿو هن جوتيءَ کي روشن ڪرين ؟“

شاعر جي مکہ تي هري پري مرڪ کيلڻ لڳي. چيائين، ”منهنجي شاعري اها لاٽ آهي، جنهن ۾ تيل ٻٽجي تنهنجو قرب جلي رهيو آهي. تو مونکي ئي نہ، قوم کي ڪجهہ ڏنو آهي، بي نام خدمتگار ! اجا مون لاءِ ڇا ڪرين ها ؟ .....“ سيتوءَ محسوس ڪيو، گهر ۾ ڪنيون ٿيل زالون سخت

مونجهاري ۾ آهن. هرڪا اکين ئي اکين سان پڇي رهي آهي، ”تون ڪير آهين ؟“

سيتو ڪيئن چوي تہ هوءَ ان پرندڙ ڏيئي جو تيل آهي، جو تيل هوندي بہ وسامي ويو آهي.

ماڻهن جي ٽولي اندر ڪمري ۾ گهڙي آئي. هو پراڻيءَ کي لنبا ڏيئي موٽيا هئا. شاعر جي زال پلٽ شروع ڪيو. سيتوءَ هٿ جهلي چيو، ”پيٽ“ وڏيڪ اکر ڪائنس اُکلي ئي نہ سگهيا. ماڻهو طاق تي رکيل ڪاپين ڏانهن ڏسي هڪ ٻئي ۾ چئي رهيا هئا، ڪنهن بہ طرح هي شعر ڇپائي هن لاٽ جي روشني ماڻهن تائين پهچائيندا سين. ان لاءِ پهرين چندا ڪنا ڪرڻا پوندا.

سيتوءَ پنهنجي ٻانهن مان ڪنب جهڙيون سنهيون چوڙيون لاهي ڪٽي پٽ تي رکيون. ”منهنجو بہ چندو وٺو نہ ؟ ”هوءَ ڪير آهي.“ انهيءَ سوال جي بوڇار کان بچندي، سيتا ٻاهر نڪري ويئي. گهر پهچڻ تائين نڪهڻ اُس ۾ پير ساڙيندي سندس دل جي دڪ دڪ انيڪ ڀيرا چئي ويئي، ”مان ڏيئي جو تيل آهيان !“

(نئين دنيا ١٩٥٨)